

HABERLER

Mayıs 1999, Sayı: 8

Editörden

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün, yılda iki kez Ocak ve Mayıs aylarında çıkardığımız bülteninin 8. sayısı ile karşınızdayız. Gün geçtikçe artan ilgi ve desteğiniz, bültenin daha zengin bir içerikle daha çok ilgiye ulaşması konusunda bize cesaret vermektedir.

Bu sayıda baş makale olarak, Türk arkeolojisinin önderlerinden Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in yarım yüzyılı aşkın bir süre önce ilk kazmayı vurduğu Perge kazılarının toplu sonuçlarını, şimdi bu çalışmanın başkanlığını yürüten Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'nun kaleminden yayınlıyoruz.

Kitap Dünyasından bölümünde, Enstitü kitaplığına gelen ayrı basımları, kitapları ve süreli yayınları; arkasından da yeni çıkan birkaç kitap hakkındaki kısa tanıtma yazılarını bulacaksınız. İlk kez 6. sayıda duyurmaya başladığımız Eskiçağ Bilimleri alanında yapılan master ve doktora tezlerinden elimize ulaşanları yeni bir liste halinde bu sayıda da sunuyoruz. Kazı-araştırma haberleri arasında ise hem uzun yıllardan bu yana devam eden çalışmaların 1998 sonuçlarını ve hem de geçtiğimiz yıl ilk kazmalarını vuran meslekdaşların yepyeni raporlarını yayınlıyoruz.

Enstitü yayınları konusundaki yenilikleri arka kapakta duyuruyoruz. Bir önceki sayıda belirttiğimiz gibi "Habitat II Bildirileri" Ege Yayınları tarafından basıldı. Ayrıca Doç. Dr. Belkıs Dinçol tarafından kaleme alınan "Eski Önasya ve Mısır'da Müzik" konulu yeni bir kitap da baskı aşamasına gelmiş bulunmaktadır.

Son olarak bültenin bu sayısının hazırlanmasına katkıda bulunan İstanbul Üniversitesi'nden Meltem Alparslan, Sedef Çokay ve Marmara Üniversitesi'nden Murat Arslan'a teşekkürü zevkli bir görev saydığımı belirtmek isterim.

Ocak ayında çıkaracağımız 21. yüzyılın ilk bülteninde buluşmak ümidiyle.

Kemalettin Köroğlu

Perge Araştırmalarına Toplu Bir Bakış

Haluk Abbasoğlu

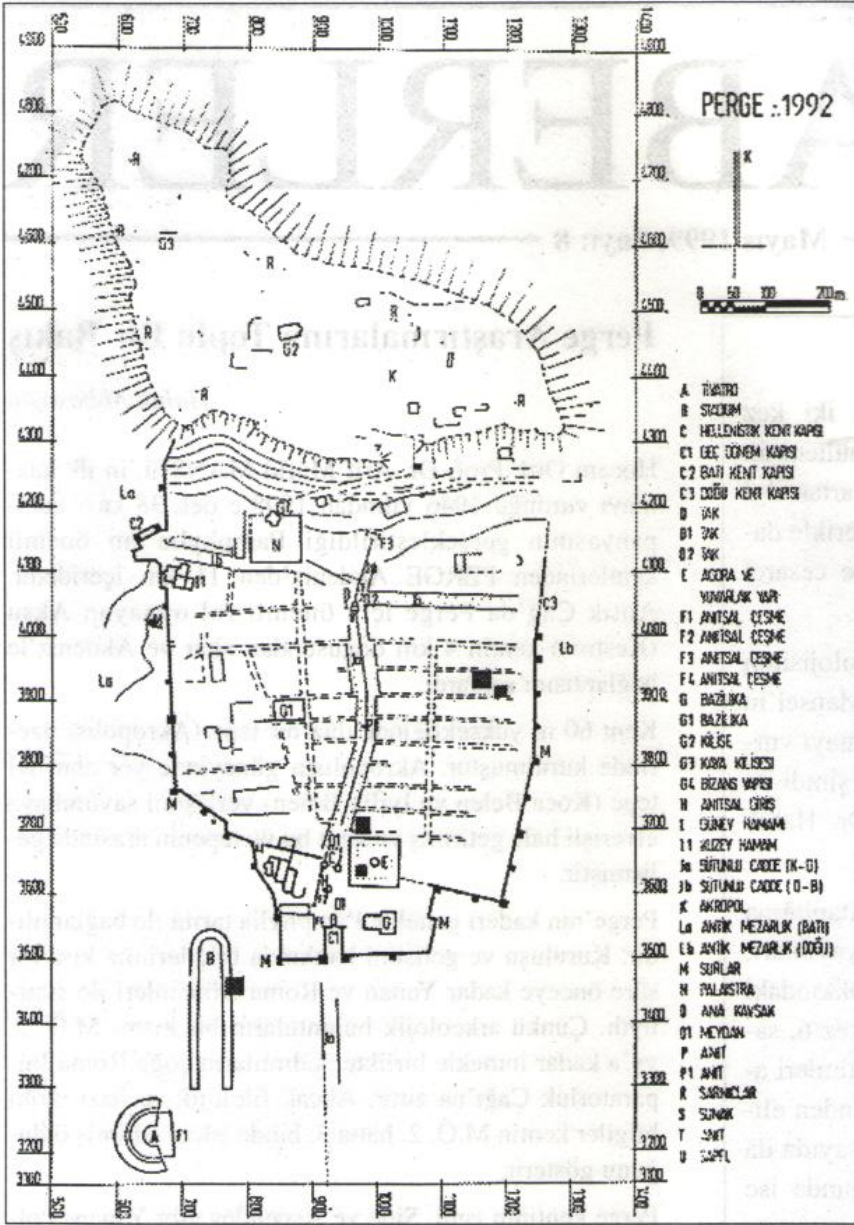
Hocam Ord. Prof. Dr. Arif Müfid MANSEL'in ilk kazmayı vurduğu 1946 yılından 1998'e dek 38 kazı kampanyasının gerçekleştirildiği Pamphylia'nın önemli kentlerinden PERGE Akdeniz'den 11 km içeridedir. Antik Çağ'da Perge için önemli rol oynayan Aksu (Kestros) kentin 4 km doğusundan akar ve Akdeniz'le bağlantısını sağlardı.

Kent 60 m yüksekliğinde düz bir tepe (Akropolis) üzerinde kurulmuştur. Akropolisin güneyinde yer alan iki tepe (Koca Belen ve İyilik Belen) yerleşimi savunmaya elverişli hale getirmiş ve kent bu üç tepenin arasında gelişmiştir.

Perge'nin kaderi genelde Pamphylia tarihi ile bağlantılıdır. Kuruluşu ve gelişimi hakkında bilgilerimiz kısa bir süre önceye kadar Yunan ve Roma Dönemleri ile sınırlıydı. Çünkü arkeolojik buluntuların bir kısmı M.Ö. 5. yy'a kadar inmekle birlikte, kalıntıların çoğu Roma İmparatorluk Çağı'na aittir. Ancak filolojik ve bazı tarihi bilgiler kentin M.Ö. 2. hatta 3. binde iskan edilmiş olduğunu gösterir.

Perge kentinin ismi, Side ve Aspendos gibi Yunanca olmayıp, yerli Anadolu dilindendir. Ayrıca, Perge'nin ünlü tanrıçası Artemis Pergaia bir Yunan tanrıçası değildir. Bu konuda bir Roma çeşmesinde devşirme olarak kullanılan bir yazıt büyük önem taşır. M.Ö. 5. yy'a ait olup, Arkaik Pamphylia dialekti ile yazılmıştır. Bu yazıtta geçen Preias kelimesi, Perge'nin eski yazılış biçimi, Wannassas Preia da daha sonraki Artemis Pergaia ile eşdeğer olmalıdır.

Strabon'a göre kent Troia savaşıdan sonra Mopsos, Kalkhas gibi kahramanların öncülüğünde Argos'lu kolonistler tarafından kurulmuştur. Bunlar bölgeye Pamphylia "tüm kabileler ülkesi" adını vermişlerdir. Gerçekten Hellenistik Dönem kapısının avlusunda bulunan, ancak Roma İmparatorluk Çağı'na ait kaideler Strabon'un haberini doğrular. Bronz heykellere ait yedi kaidede Ktistes, Rixos, Lesbos, Kalkhas, Makkaon, Leonteus, Minyas ve Mopsos'un isimleri geçmektedir. Adları efsanevi kurucular olarak geçen Troia savaşına katılan bu kahramanlar ve beraberlerindeki, savaş dönüsünde bu bölgeye geldiklerinde yerli halkla karşılaşmışlardır. Kolonistler yeni bir şehir kurmayıp, yerli halkla kaynaşıp, var olan kentleri geliştirmiş olmalıdırlar.

Perge kent planı

1986 yılında Hitit'lerin başkenti Hattusas'da bulunan bir bronz tablet bu fikrimizi kanıtlamaktadır. Hitit kralı Tut-halia IV ile Tarhuntassa kralı Kurunta arasındaki sınır antlaşmasını içeren metinde, H. Otten haklı nedenlerle Ka-as-ta-ra-ia diye geçen nehri Kestros, Par-ha-a'yı da PERGE olarak yorumlamıştır. Bu belge Perge'nin, Ak-ha'ların gelişinden önce yani M.Ö. 13. yy'da varlığına işaret eder. Tabii ki bu gerçeğin arkeolojik buluntularla da kanıtlanması gerekmektedir. Bu nedenle, bronz levha bilgilerinin ışığı altında açık kalan sorulara yanıt bulmak Parha ve Roma öncesi Perge'yi aydınlatmak amacıyla Akropolis'de 1994 yılında yeni projeye başlanmış ve bu çalışmalar Perge yerleşim tarihi ile ilgili bizi bazı yeni sonuçlara ulaştırmıştır. Buna göre;

1. Bulunan bazı keramik, taş alet ve gömülere dayanarak Perge şimdiye kadar bilinenden çok önce Erken Tunç Çağ'da (M.Ö. 4/3 bin) iskan edilmiştir.
2. Hitit'ler Döneminde, yani 13. yy'da Parha olarak söz edilen kentle ilgili ve o dönemle çağdaş arkeolojik veriye henüz rastlanmamıştır.

3. Ktistes isimlerinden ve akropoliste sınırlı sayıda bulunan bazı keramik parçalarından M.Ö. 12. yy'da Miken dünyasıyla bir ilişkinin varlığı söz konusudur.

4. M.Ö. 7. yy başlarında muhtemelen Rhodos tarafından bir Yunan kolonizasyonu gerçekleştirilmiştir. Gelenler geleneklerine bağlı yerleşik halkla karşılaşarak, yeni bir kültürün gelişmesine neden olmuştur.

Bu dönemde kent, Akropolis tepe üzerinde yer alır. Arkaik Çağ'dan Erken Bizans Dönemi'ne kadar geniş zamana yayılan yapılar, aşağıdan akropolise gelen yollar, güney yamaçta yer alan savunma duvarları, kültürel açıdan kısmen Yunan etkisindeki otonom bir kentin kalıntıları görünümündedir.

Tepenin doğu tarafında kalan kısmın dikdörtgen parsellere bölünmesi ve yerli keramikteki gerileme gibi nedenlerle şehir muhtemelen M.Ö. 5. yy boyunca Hellenleşmiştir. Arkaik ve Klasik Çağlara ait bazı duvar kalıntılarının rastlanmakla birlikte bunlar henüz kesin bir plan göstermemektedir.

Ancak Perge'nin Hellenistik Dönem'deki parlak çağında yamaçlardan başlayıp ovaya yayılarak Geç Hellenistik-Roma Dönemi aşağı şehrinin yapımı gerçekleşmiş olmalıdır. Burası savunma tekniği açısından da akropolise kıyasla daha geç bir dönemi temsil etmektedir.

Pax Romana'nın sağladığı devamlı barış nedeniyle savunma sistemine ihtiyaç kalmadığından daha M.S. 1. yy'dan itibaren kent güneye doğru gelişmeye başlamıştır. Ancak, M.S. 3. yy sonları ve M.S. 4. yy'da Roma İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla kuzeydeki Isaurialıların ayaklanmalarına şahit oluyoruz ki, bu nedenlerle M.S. 4. yy'da güneye doğru gelişen kısmın da yeni bir surla çevrilmesi gerekmiştir.

Hellenistik surun doğuda, batıda ve güneyde olmak üzere üç kapısı vardır. Dört katlı iki yuvarlak kuleyle korunan anıtsal güney kapı oval avlusu ile ilginç plana sahiptir. Mansel'in tüm kompleksin Hellenistik, 1975 yılında Lauter'in yalnız kulelerin Hellenistik Dönem'e ait olduğuna dair iddialarına karşı 1995 yılından beri yaptığımız araştırmalarda kapıda üç evrenin varlığı saptanmıştır. Yuvarlak kuleler ile batı duvarının bir kısmı Hellenistik Dönem'e aittir. Bu dönemde avlu muhtemelen yuvarlak planlıdır. Kuleler ile kapı yanaklıklarının eksenleri farklıdır. Kapı yanaklıkları sonradan, büyük bir ihtimalle Pax Romana'nın başlarında yapılmış olmalıdır. Oval avlunun ekseni bu yeni eksene uyar. Üçüncü evre ise kompleksin duvarlarının mermerle kaplanıp, heykellerle

süslendiği ve şeref avlusu haline getirildiği Hadrian Dönemi'dir. Ayrıca, bu dönemde oval avlu kuzeyde kesilerek, buraya bir zafer takı yapılmıştır.

Hellenistik kapıdaki değişimler kentin caddelerine de yansımıştır. Kent doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusundaki iki ana caddesi bir kavşakta kesişir. Hellenistik kapının arkasından başlayan sütunlu cadde, ekseninde kırılmalar yaparak kuzeye ilerler. Kırılmalar herhalde daha önce var olan Hellenistik cadde ve üzerindeki yapılara uymak zorunluluğundan kaynaklanmıştır. Arkhitravlar üzerindeki yazıtlardan bu caddenin Tiberius Dönemi'nde sütunlu caddeye çevrilmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu değişiklik muhtemelen kavşaktan başlamış olabilir. Ortasında su kanalı bulunan iki şeritli cadde ve gerisindeki sütunlu galerilerin yapımının bir hayli zaman aldığı ve ancak Hadrian Dönemi'nde tamamlandığı bir gerçektir. Çünkü güneyde Hadrian takı ile başlayan bu cadde kuzeyde gene Hadrian Dönemi'ne ait bir çeşme-akropolise çıkan bir kapı kompleksiyle son bulur.

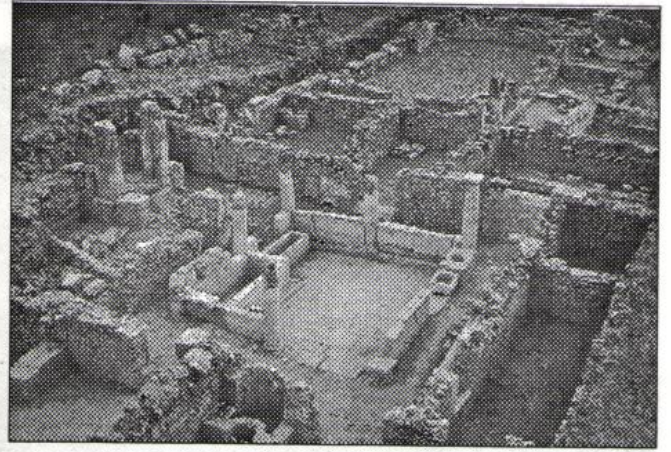
Kavşakta, doğu-batı doğrultusuna yönlendirilmiş Domitian Dönemi'ne (M.S. 81-96) ait Demetrios ve Apollonios kardeşlerin zafer takı ile kavşağın kuzeybatısında C. Iulius Cornutus ve karısı tarafından İmparator Nero'ya ithaf edilen palaestra yer alır. Birinci yüzyıla ait her iki yapının liman-nekropol bağlantısını sağlayan sütunlu cadde üzerinde yer alması, bu caddenin önemini vurgular.

Severuslar Dönemi'nde kentin Hellenistik kapısının güneyinde önemli ilavelerin yapıldığı gözlenir. Bu dönemde genişletilmiş olan hamamın, palastrasına açılan propylon ve hemen yanındaki İmparator S. Severus ve karısı Iulia Domna'nın heykellerinin yer aldığı çeşme yapısı ile doğudaki agora M.S. 2. yy'ın sonlarında kentin güneyinin daha da önem kazandığını gösterir.

Stadion ve tiyatro kentin sur duvarları dışındaki resmi yapılarıdır. Tiyatro Hellenistik gelenekte bir tepeye yaslanmış olarak yapılmıştır. Bir arkhitrav yazıtında Marcus Plancius Rutlius Varus isimli Pergeli bir senatörün tiyatroda inşaat faaliyetinde bulunduğu, tamamını finanse ettiği bilgileri vardır. İkinci grup yazıtlar İmparator Tacitus Dönemi'ndeki orkestra ve sahnedeki değişikliklere işaret eder. Sahne binasının Dionysos ile ilgili frizi Antoninler, Kentaumachia ve Gigantomachia frizleri Gallienus, mimari bezeme Antoninler, Severuslar ve Tacitus Dönemi özellikleri gösterirler. Nero'dan Tacitus'a uzanan 200 yıllık süreç tiyatro gibi bir yapının tamamlanması için uzun bir süreye ihtiyaç olduğunu gösterir.

Tiyatronun karşısında yer alan stadionun ise aynı zamanda M.S. 1. yy'ın ikinci yarısında yapılmaya başlandığı ve muhtemelen daha kısa bir zamanda bitirildiğini söylemek mümkündür.

Perge'de 1988 yılına kadar yapılan çalışmalarda, daha ziyade kentin ayakta duran, anıtsal ve işlevleri belli olan bazı yapılarının kazılması amaçlanmıştır. Ancak, görkemli ve çok zengin buluntular veren bu yapıları yapan, yaptıran ve sahibi olan Pergelilerin oturdukları özel konutlar ile buradaki yaşamlarını aydınlatacak bir çalışma yapılmamıştır. İlk kez 1989 yılında araştırmasına başla-

Perge, konutlar

dığımız sivil mimarlık örneklerinden evler, doğu-batı caddesinin güneyinde, diğer ana eksenin doğu ve batısında yer almaktadır. Evleri aydınlatmak amacıyla kazı yaptığımız alanda ortaya çıkanlar kentin M.S. 5. yy ev mimarisine ışık tutar. İlginç olan nokta bu evlerin peristylli Hellenistik ev tiplerini devam ettirmeleridir.

Genelde 300-500 metrekare büyüklükteki evlerin bazı mekanları iki katlıdır. Bir ev boyutları ve basilica pirvata olarak kabul ettiğimiz mekanıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu eve giriş kuzeyindeki yoldandır. Kuyu ve su teknelerinin bulunduğu peristyllin yanında hela, mutfak, oikos ve içinde küçük çeşmesi bulunan triklinium yer alır.

Duvarlardaki yapı malzemesi çok değişik ve özensizdir. Hellenistik mimari elemanlar devşirme olarak kullanılmışlardır. Keramik, sikke, üç askılı cam kandil ve diğer küçük buluntular M.S. 3. yy'dan M.S. 6. yy'a kadar örnekler verir. Özellikle kaba hamurlu derin kaselerden oluşan kullanım keramiği daha önceki kaliteli düz tabaklara oranla, yeme alışkanlığındaki değişiklikleri yansıtır. Sulu ve bulamaç türü yemekler için kullanılan bu kaplar aynı zamanda M.S. 3. yy'da başlayan enflasyon ve fakirliğin kanıtıdır.

Kentin sur duvarlarının doğu ve batısında yer alan nekropollerde 1994 yılında başlanan çalışmalar, çok zengin buluntular vermiştir. Batı kapısının dışında başlayan bir mezar caddesinin kenarında yanyana, arka arkaya dizilmiş çok sayıda mezar yer alır. Kayaya oyulmuş; basit bezemesiz; podiumlu; podiumsuz; yerel ve ithal lahitler yanında zengin süslemeli Dokimeion mermerinden girlandlı lahitler de vardır. Bu zengin süslü lahitler M.S. 2. yy'ın zenginliğini vurgular. Buluntular arasında Geç Hellenistik-Roma cam eserleri, unguentaria, bir çift altın yüzük ve küpe, Medusa başlı kameo örnek olarak gösterilebilir.

Yolları koruyan tanrıça Nemesis'in rahibi Magnus oğlu Eutykhanus'un "Lahit Evi" duvarlarındaki freskleriyle ilginçtir. Cenaze ziyafeti, çiçek tasvirleri ve mermer taklidi boyamalar günümüze kalmıştır. Bir diğer kenataphion, gene mermer taklidi freskleri ve nişlerinde bulunan terrakota heykelcikleri ile dikkati çeker.

Aur. Onesimus'un mezarındaki başka birinin gömülmesi hususunda öngörülen 2500 dinarlık ceza, M.S. 2. yy

Perge, Nekropol

lahitlerinden bildiğimiz ceza miktarından fazladır. Aynen çanak-çömleklerde beliren enflasyonla ilgili olmalıdır.

Son yıllarda kazılara paralel olarak agoranın kuzeyindeki Tacitus caddesindeki anastylosis çalışmaları yapılmış, konut alanında da bazı duvarlar harçla sağlamlaştırılmıştır. Korumaya yönelik en kapsamlı çalışma ise nekropol-

de gerçekleştirilmiştir. Kazıların yapıldığı Batı Nekropolü birinci derece arkeolojik sit alanı olmasına karşın özel mülkiyette tapulu arazidir. Kamulaştırma henüz gerçekleştirilememiştir. Buna rağmen, çeşitli mezar yapılarının lahitlerin yer aldığı ve zengin küçük buluntuların elde edildiği alan tel örgü ile çevrilmiş ve üzeri sundurma ile kapatılarak koruma altına alınmıştır. Mezar yapılarındaki fresklerin konservasyonu, T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü uzmanlarınca yapılmıştır.

Bütün bu çalışmaların gerçekleşmesini sağlayan T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fonu'na, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na parasal katkılar sağlayan Türk Tarih Kurumu'na, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na ve Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'ne teşekkürlerim sonsuzdur.

Kitap Dünyasından

Enstitü Kitaplığından Haberler

Geçen sayımızda kitaplık kurma çalışmalarımızın hız kazandığını söyleyip, kitaplığımızda bulunan kitapları ve süreli yayınlarımızı tanıtmaya başlamıştık. Enstitü binasının restorasyonu konusundaki gelişmelerle beraber, kitaplık konusundaki hassasiyetimiz de devam etti. Bu nedenle bu sayıyla size kitaplığımızda bulunan bazı ayrı basımları ve Enstitü Kitaplığına yeni gelen yayın ve süreli yayınları tanıtmak istiyoruz. Kitaplığımızın mevcudunun 1000'e ulaştığını büyük bir sevinçle söylüyorsak bile, bunun yetmediğinin de bilincindeyiz. Bu konudaki çabaların devam edeceğine ve kısa zamanda iyi bir uzmanlık kütüphanesine dönüşeceğine inanıyoruz.

Ayrı Basımlar:

Barnett, R.D., "A Legacy of the Captivity: A Note on the Paleo-Hebrew and Neo-Hebrew Scripts," *Eretz-Israel* 16, 1982: 1-6.

Bayram, S., "Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni bir Vade İfadesi ve Çıkan Neticeler", *X. Türk Tarih Kongresi*, 1990: 453-462.

Bayram, S., "Taşınmaz Mallar Hakkında Yeni Kültepe Vesikaları", *Belleten* 213, 1991: 297-314.

Bayram, S., "Unpublished Kültepe Texts on Real Estate", *Ex Oriente Lux* 32, 1991-92: 87-100.

Bayram, S., "Kültepe Tabletlerinde Geçen Vergiler ve Özellikleri", *A.Ü.D.T.C. Fakültesi Fakülte Dergisi* 369, 1993: 1-13.

Bayram, S.- S. Çeçen, "6 neue Urkunden über Heirat und Scheidung aus Kaniş", *Archivum Anatolicum* 1, 1995: 1-12.

Bayram, S.- S. Çeçen, "Yeni Belgelerin Işığında Eski Anadolu'da Kölelik Müessesesi", *Belleten* 229, 1996: 580-630.

Bayram, S., "Koloni Çağında Kayseri'nin Ticari Hayatı", *Kayseri Kültür Sanat Haftası*: 35-41.

Bayram, S., "Kültepe'den Kaçakçılıkla İlgili Yeni Metinler", *34. Assyroloji Kongresi*: 1-5.

Çelgin, V., "Termessos Gymnasionları: Yazıtların Işığında Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler", *Arkeoloji Dergisi* V, 1997: 111-144.

- Çevik, N., "Murat Kovağı'nda Bir Urartu Kalesi: Şebet-ria", *Kültür* 95, 1992: 25-35.
- Çevik, N., "On Urartian Priests", *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan* 29, 1997: 229-242.
- Çevik, N., "Urartu Kaya Mezarlarında Ölü Kültüne İlişkin Mimari Elemanlar", *Türk Arkeoloji Dergisi* XXXI, 1997: 419-459.
- Çevik, N., "Yuvarlak Kaya Ostothekleri", *Adalya* II, 1997: 127-150.
- Dinçol, A.M., "Cultureland Political Contacts Between Assyria and Urartu", *Tel Aviv* 21, 1994: 6-21.
- Dinçol, A.M.- B.Dinçol, "Die neuen Inschriften und beschrifteten Bronzefunde aus den Ausgrabungen von den Urartäischen Burgen von Anzaf", *Studio Historiae Ardens*, 1995.
- Dinçol, A.M.- B.Dinçol, "Über die Bedeutung des Wortes hantijarahha- im hethitischen", *Anatolica* XXII, 1996: 195-201.
- Dinçol, A.M.- T.Kutlu, "Kurze Notiz über die Bedeutung des Götternamen Haldi", *Anadolu Araştırmaları* XIV, 1996: 213-216.
- Dinçol, B., "New Archaeological and Epigraphical Finds from Ivritz", *Tel Aviv* 21, 1994: 117-128.
- Dinçol, B., "Bemerkungen über einige hethitische Kleidungsstücke", *Anadolu Araştırmaları* XIV, 1996: 217-228.
- Donbaz, V.- H.D.Galter, "Assurnasirpal II. Und die Subnatquelle", *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin* 129, 1997: 173-186.
- Donbaz, V., "Eski Anadolu Koloni Çağında Anadolu'da Ticaret Hayatı", *Palmet* I, 1997: 57-88.
- Duru, R., "Kuruçay Höyüğü Kazıları 1983 Çalışma Raporu", *Belleten* 195, 1986: 595-606.
- Duru, R., "Kuruçay Höyüğü Kazıları 1984 Çalışma Raporu", *Belleten* 196, 1986: 247-259.
- Duru, R., "Kuruçay Höyüğü Kazıları 1985 Çalışma Raporu", *Belleten* 199, 1987: 305-313.
- Duru, R., "Kuruçay Höyüğü Kazıları 1986-1987 Çalışma Raporu", *Belleten* 203, 1988: 653-666.
- Durugönül, S., "Zwei Grabstelen einer Familie aus Amisos (Samsun)", *Epigraphica Anatolica* 19, 1992: 61-70.
- Durugönül, S., "Grabstele der Nana aus Sinope", *Studien zum antiken Kleinasien* II, 1992: 97-107.
- Durugönül, S., "Grabstele eines Geschwister-Ehepaares aus Pompeiupolis in Paphlagonien", *Epigraphica Anatolica* 21, 1993: 61-69.
- Durugönül, S.- S.Şahin, "Begräbnisstätte einer Familie bei Nicaia", *Epigraphica Anatolica* 21, 1993: 55-60.
- Durugönül, S., "The Sculpture of a Lion in the Amasya Museum", *Anatolian Studies* XLIC, 1994: 149-152.
- Durugönül, S., "Grabstele eines 'Adligen' aus Paphlagonien der dritten Satrapie", *Forschungen aus Galatien* 1994: 1-14.
- Durugönül, S., "Zwei Grabdenkmäler aus der Umgebung von Amaseia", *İstanbul Mitteilungen* 44, 1994: 79-88.
- Durugönül, S., "Kilikia Kulelerin Tarihteki Yeri", *Arkeoloji Dergisi* III, 1995: 197-202.
- Durugönül, S., "Olba: Polis mi, Territorium mu?", *Lykia* II, 1995: 75-82.
- Durugönül, S.- H.Gabelmann, "Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien: Ein Vorbericht", *İstanbul Mitteilungen* 47, 1997: 213-220.
- Durugönül, S., "Weitere Felsreliefs aus dem Rauhen Kilikien", *İstanbul Mitteilungen* 47, 1997: 207-211.
- Durugönül, S., "Seleukosların Olba Territorium'undaki 'Akkulturation' Süreci Üzerine Düşünceler", *Olba* I, 1998: 69-76.
- Durugönül, S., "Neue Reliefs aus dem Rauhen Kilikien", *Fs. Halet Çambel*, 1998: 277-287.
- Gülçur, S., "Güvercinkayası: Eine Vorgeschichtliche Felsrückensiedlung in Zentralasien", *Anatolica* XXIII, 1997: 85-110.
- İseri, H.- İ. Uzel, "Impaction of Maxillary Canines and Congenitally Missing Third Molars", *European Journal of Orthodontics* 15, 1993: 1-5.
- Kletter, R., "The Inscribed Weights of the Kingdom of Judah", *Tel Aviv* 18/2, 1991: 121-163.
- Nır, D., "Artificial Outlets of the Mount Carmel Valleys through the Coastel 'Kurkar' Ridge", *Israel Exploration Journal* 9/1, 1959: 46-54.
- Radt, W., "Archaische Löwen aus der Umgebung von Pergamon", *İstanbul Mitteilungen* 46, 1996: 83-92.
- Şahin, M., "Bursa Arkeoloji Müzesi'nden Yeni Bulunmuş İki Tane Mezar Steli", *Arkeoloji ve Sanat* 74, 1996: 21-29.
- Şahin, M.Ç., "New Inscriptions from Lagina", *Epigraphica Anatolica* 29, 1997: 83-106.
- Şahin, M., "Figürliche Grabstelen und Weihrelief aus Miletupolis", *İstanbul Mitteilungen* 47, 1997: 179-197.
- Şahin, M., "Eine Grabstele aus dem Koyunoğlu-Museum in Konya", *İstanbul Mitteilungen* 47, 1997: 199-205.
- Terzioğlu, A.- İ. Uzel "Die Goldbandprothese in etruskischer Technik", *Phillip Journal* 2, 1987: 109-112.
- Uzel, İ.- A. Gültan - O. Bengi "İki Eski Anadolu Toplumunun Sefalometrik Normlarını Günümüz Toplumu ile Karşılaştırılması", *Türk Ortodonti Dergisi* 1, 1988: 109-114.

Yeivin, S., "The Canaanite Inscriptions and the Story of the Alphabet", *The World History of the Jewish People First Series*, 1961: 24-34.

Yoyotte, M.J., "Leçon Inaugurale", *College De France* 1992: 5-30.

Yeni Gelen Yayınlar:

Anonim, *Kayıp Zamanların Peşinde; Alman Arkeoloji Enstitüsü Anadolu Kazıları*, İstanbul, 1999.

Bilgiç, E., *Kapadokya Metinlerinde Geçen Yerli Appellatifler ve Bunların Eski Anadolu Dilleri İçerisinde Yeri*, Ankara, 1953.

Bosch, E., *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, Ankara, 1967.

Çambel, H., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions. Volume II / Karataş-Aslantaş*, Berlin, 1998.

Ertem, H., *Coğrafya Adları Dizini*, Ankara, 1973.

Howgego, Ch., *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi* (çev. O.Tekin) İstanbul, 1998.

Mansel, A.M., *Bibliyografya*, Ankara, 1993.

Şahin, M.Ç., *Die Entwicklung der Griechischen Monumentalaltäre*, Bonn, 1972.

Şenberk, S., *Vergilius'un Ekloglarında İnsan ve Mücadelesi*, İstanbul, 1984.

Tekin, O., *Bizans Sikkeleri*, İstanbul, 1999.

Tekin, O., *Sivas Definesi*, İstanbul, 1999.

Tunca, Ö., *L'Architecture Religieuse Protodynastique en Mesopotamie I-II*, Leuven, 1984.

Ünal, A., *Hitit Sarayındaki Entrikalar Hakkında Bir Fal Metni*, Ankara, 1983.

Ünal, A., *Hittite and Hurrian Cuneiform Tablets from Ortaköy (Çorum), Central Turkey*, İstanbul, 1998.

Yeni Gelen Süreli Yayınlar:

İslam Ansiklopedisi 1-16/ 1988-1998. Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

Journal of Cypriot Studies IV/3, 1998. Kıbrıs Araştırma Merkezi, Gazimağusa. (önceki 10 sayı ile beraber).

Anatolica XXIV, 1998. Annuaire International Pour Les Civilisations De L'Asie Anterieure, Leiden.

Metin Alparslan

Süreli Yayınlar:

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ, 8: 1989, ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ. ΚΕΝΤΡΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ Milli Araştırmalar Vakfı. Bizans Araştırmaları Merkezi), Atina.

ΑΘΩΝΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ, 3: 1993, ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ. ΚΕΝΤΡΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (Milli Araştırmalar Vakfı. Bizans Araştırmaları Merkezi), Atina.

MOSKHOLAS, N.G., *Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ* (Bizans'ta İletişim), Atina, 1993.

MALTEZU, H., *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ* (Bizans'ta günlük hayat), Atina, 1989

SELİKA, A., *ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΙΟΥ* (Tarih ve Paleografik Arşiv Bülteni), Atina 1992.

BAZAÏU, T.- K. NİKOLAU, *ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΠΡΩΙΜΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΣΕΡΒΟΙ* (Yunan Sahası ve ilk Slavlar, Bulgarlar Sırplar) 6-15 yy Açıklamalı Bibliyografya 1945-1991. Atina, 1992.

LAMBRAKE, S.- A. SABBİDE, *ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ* (Bizantinoloji Yay.) Bibliografik Bülten 1986-1988, Atina.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ SABBİDES, A.- K. SİKNAKES, (Bizantinoloji Yay.) Bibliografik Bülten 1988-1990, Atina.

ΠΑΡΑΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΣΗ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ (Kıbrıs Sahil Bölgesi) Kaynakların Arşivlenmesi ve Anıtların Kaydedilmesi 11. yy ortaları-13. yy sonu) 1982, Atina.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΑΤΜΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΑ, ΝΙΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, M. (Patmas Yazıtları), Atina, 1980.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΑΤΜΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΑ ΒΡΑΝΙΣΙ .Ε, Enngrafta Patmu, 1. Autokratorika (Bizans Dönemi Patmos Yazıtları. 1 İmparatorluklar), Atina, 1980.

Vicdan Taşçı

Birkaç Yeni Yayın:

III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri / Acts of the IIIrd International Congress of Hittitology Çorum, 16-22 Eylül 1996, Ankara, 1998.

Her üç yılda bir düzenlenen Hititoloji Kongresi, bir yıl yurt dışında, bir yıl yurt içinde yapılmaktadır. 1996 yılında üçüncüsü gerçekleştirilen Kongre, Türkiye-Çorum'da yapılmıştır. Yurt içi ve yurt dışında pek çok bilim adamının Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak sundukları bildiriler, Ord. Prof. Dr. Sedat Alp ve Prof. Dr. Aygül Süel tarafından yayına hazırlanmış ve toplam 57 bildiriden ve 614 sayfadan oluşan bu kitap bilim camiasına sunulmuştur.

Bildiriler kitabı, içindekiler (VII-XI), Çorum Valisi Mustafa Yıldırım'ın konuşması (XII), Çorum Belediye Başkanı Prof. Dr. Arif Ersoy'un konuşması (XV-XVIII), Kongre Başkanı Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'in konuşması (XIX-XXII) ve Bildiriler (1-614) bölümlerinden oluşmaktadır.

Kitapta yer alan makalelerden, 22'si filolojik, 9'u arkeolojik, 9'u tarihsel ve 3'ü tarih-coğrafya ile ilgili problem-

lere yöneliktir. Ayrıca 2 arkeometri, 3 glyptik ve 9 da kültür tarihi kapsamında makale yer almaktadır.

Yukarıda sayıları verilen bu makaleleri ve yazarlarını konularına göre şöyle sıralayabiliriz:

Filolojik çalışmalar;

Albayrak, İ. "Koloni Çağında Yerli Bir Bayan Adı 'Madawada'"; Alp, S. "IV. Tuthaliya'nın Tahta Çıkmadan Önceki Diğer Adı"; Boley, J. "-ašta vs. -kán with anda"; Cotticelli Kurras, P. "Eine lexikalische Untersuchung"; Donbaz, V. "Assur Collection Haused in Istanbul General Outlines"; Erkut, S. "Hititlerde AN.TAH.ŞUM^{SAR} Bitkisi ve Bayramı Üzerine Bir İnceleme"; Gabeskiria, Ş. "Hattiler, Hatti ve Hitit Dilleri Üzerine Bazı Düşünceler"; Geodegebuure, P. "The Hieroglyphic Luwien Particle Rel-İ=PA"; Hoffner, H. "Agricultural Perspectives on Hittite Laws § 167-169"; Hutter-Braunsar, S. "Elemente der hethitischen Herrscherlegitimation in hethitischen Historiographischen Texten"; Jasink, A.M. "Tarwani-: a Title for Neo-Hittite Rulers"; Karasu, C. "Hitit Metinlerine Göre Büyük Deniz"; Klock-Fortanille, I. "Les Traités de L'ancien Royaume: Esquisse D'une Typologie des Formes D'integration Dans L'état Hittite"; Melchert, H.C. "Aspects of Verbal Aspect in Hittite"; Michel, C. "Quelques Réflexions sur les Archives Récentes de Kültepe"; Oettinger, N. "Skizze zur Funktion der Reduplikation im hethitischen"; De Roos, J. "Hittite Votive Texts"; Savaş, Ö.S. "Hattuša Adı Üzerine"; Steible, H. "The Present State of Research on the Fara Archives in the Istanbul Archaeological Museums - New Insights into the Oldest Sumerian Tablets in Turkey"; Süel, A. "Ortaköy-Şapinuwa Tabletlerinin Tarihlendirilmesi"; Ünal, A. "Weitere Deutungsversuche der Orthostatenreliefs am Sphinxor von Alacahöyük aus philologischer Sicht: zur Identität des nackten Menschen auf dem Westfries"; Yoshida, K. "Hittite verbs in -vzi"

Arkeolojik olan çalışmalar;

Alexander, R. "Contribution to the Interpretation of the Fraktin Reliefs"; Bilgi, Ö. "M.Ö. 2. Binyılda Orta Karadeniz Bölgesi"; Gonnet, H. "Remarques sur le Monument de Beşkardeş A la Lumiere D'une Nouvelle Interpretation de Fraktin"; Hecker, K. "Zur Dauer des Intervalls zwischen den Schichten Karum II und I^b am Kültepe"; Özşait, M.-N. Özşait "Amasya'da M.Ö. II Binyılı Yerleşmeleri"; Seher, J. "Neue Befunde zur Endzeit von Hattuša: Ausgrabungen auf Büyükkaya in Boğazköy"; Sever, H. "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu'da Madenler ve Yeni Maden Çeşitleri"; Süel, M. "Ortaköy-Şapinuwa Hitit Şehri"; Şenyurt, S.Y. "Ein Überblick über die hethitischen Jenseitsvorstellungen"

Tarihsel problemlere yönelik çalışmalar;

Alpman, A. "Anadolu'da Hurriler"; Carruba, O. "Hethitische Dynasten zwischen altem und neuem Reich"; Dinçol, A. "The Rock Monument of the Great King Kurunta and its Hieroglyphic Inscription"; Günbatı, C. "Kültepe'den Akadlı Sargon'a ait bir Tablet"; Klinger, J. "Wer

lehrte die Hethiter das Schreiben?"; De Martino, S.-F. "Imparati 'Sifting through the Edicts and Proclamations of the Hittite Kings'"; Murat, L. "Hitit Dünyasında Gasgaların Yeri"; Salvini, M. "New Documents for the History of Anatolia and Syria in the Old Hittite Period"; Singer, I. "From Hattuša to Tarhuntaša: some thoughts on Muwatalli's Reign".

Tarihi Coğrafya problemlerine yönelik çalışmalar;

Forlanini, M. "The Geography of Hittite Anatolia in the Light of the Recent Epigraphical Discoveries"; Hawkins, D.J. "The Land of Išuwa: The Hieroglyphic Evidence"; Poetto, M. "Traces of Geography in Hieroglyphic Luwian Documents of the Late Empire and Early Post-Empire Period: The Case of Masa".

Arkeometri çalışmaları;

Demirci, Ş.-A.A. Akyol-A. Türkmenoğlu-A.M. Özer, "Studies on Some Ceramic, Soil, Mud-Brick, Plaster, Mortar and Tablet Samples Obtained from Şapinuwa, Ortaköy Excavation"; Ertem, E.- G.D. Summers- Ş. Demirci "An Archaeometric Study on Plain Ware Ceramics from Hittite Period, Kızıllırmak Basın".

Kültür Tarihi'ne yönelik çalışmalar;

Archi, A. "The Former History of Some Hurrian Gods"; Arıkan, Y. "Hitit Dualarında Geçen Bazı Tanrı Adları"; Bayram, S. "Ebla Metinlerindeki Bilgilerle Kutsal Kitaplardakilerin Karşılaştırılması"; Çeçen, S. "Yerli Kraların Mabedleri Ziyareti ve Çıkan Neticeler"; Çığ, M.İ. "Kur'an'daki Harut Marut Meleklerinin Sümerdeki Kökeni"; Daddi, F.P. "About Some Hattic Deities"; Nakamura, M. "Zu den Übersichts tafeln des nuntariya_hafestes"; Reyhan, E. "Hititlerde Toprak Tahsisi"; Taracha, P. "Was gab man dem König zu essen? Betrachtungen zur hethitischen Küche".

Glyptik çalışmaları;

Dinçol, B. "Tönernde Siegelkopien aus Boğazköy"; Herboldt, S. "Seals and Sealings of Hittite Officials from the Nişantepe Archive, Boğazköy"; Masson, E. "Le Double Soleil Dans Les Hiéroglyphes Anatoliens".

Uluslararası Hititoloji Kongresi'nin dördüncüsü, 4-8 Ekim 1999 tarihinde Almanya'nın Würzburg kentinde yapılmak üzere halen hazırlıklar devam etmektedir.

Meltem Alparslan

Arsebük, G.- M.J. Mellink - W. Schirmer (Derleyenler), Karatepe'deki Işık - Halet Çambel'e Sunulan Yazılar/ Light on Top of the Black Hill - Studies Presented to Halet Çambel, İstanbul, 1998, 844 sayfa, Ege Yayınları.

Yurt içi ve yurt dışından çeşitli bilimadamlarının Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca ve İtalyanca dillerindeki 81 makalesini içeren bu çalışma Prof. Dr. Halet Çambel'e öğrenci ve meslektaşlarının bir armağanı olarak düşünülmüştür.

Armağan kitabın ana bölümleri İçindekiler (V-VIII), Önsöz (IX-X), Halet Çambel'e ait Yayınlar (XI-XV) ve Katkılar ile bunlara ait resim ve çizimlerden (1-844) oluşur. Kitabın içeriği (makalelerin konularından ötürü) Paleolitik dönemden Orta Çağ'a kadar yayılan en geniş kapsamı ile arkeolojiden, fiziki antropolojiye, etnolojiden anılara, arkeometri ile ilgili çalışmalardan mimariye kadar değişen farklı alanları kapsamaktadır. Belki de bu çeşitliliğin temel nedenini Halet Çambel'in çok yönlü kişiliği ve profesyonel ilgi alanı yelpazesinin genişliğinde aramak yerinde olur. Aynı zamanda, içeriği bakımından bu yayının Halet Çambel'in evrensel nitelikteki dünya görüşünü ve tüm yaşamı boyunca çalışmalarında sıklıkla uyguladığı bilimsel anlamdaki uluslararası yaklaşımı da yansıttığını söylemek yanlış olmaz.

Yukarıda ana hatları ile belirtilen konu başlıkları altında sıralanan ve güncel verileri içeren farklı çalışmaların bulunduğu, bir anlamda kendine özgü olan bu yayının farklı alanlarda, uzun süre boyunca temel nitelikte bir başvuru kitabı olarak kullanılacağı kuşkusuzdur.

Mihriban Özbaşaran

Köroğlu, K., Üçtepe I: Yeni Kazı ve Yüzey Bulguları Işığında Diyarbakır-Üçtepe ve Çevresinin Yeni Assur Dönemi Tarihi Coğrafyası, Ankara 1998, 130 sayfa, 5 harita, 13 çizim, XII levhada 40 resim, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kitap, Diyarbakır ilinin 40 km güneydoğusunda yer alan Üçtepe Höyüğü'nde 1988-1992 yılları arasında 5 dönem sürdürülen kazı çalışmaları ile Yukarı Dicle bölgesindeki yüzey araştırmalarının bulguları ve M.Ö. I. bin yıla ilişkin Assur yazılı belgeleri esas alınarak kaleme alınmıştır. Sunuş yazısı kazı başkanı Prof. Dr. Veli Sevin tarafından yazılan çalışma; Giriş, Tarihi Coğrafya, Lokalizasyon Sorunları ve Yeni Öneriler ile Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Ayrıca kitabın sonunda geniş bir İngilizce özet, Bibliyografya ve Kısaltmalar, Kronoloji Listesi, Dizin ve Levhalar bulunmaktadır.

Giriş bölümü, Diyarbakır bölgesinin Anadolu, Mezopotamya ve Kuzey Suriye arasındaki stratejik coğrafi konumu, yörede yapılan araştırmalar ve metin hazırlanırken kullanılan metot konusunda bilgi vermektedir.

Tarihi Coğrafya bölümünde, önce Assur yazılı kaynakları ışığında Üçtepe ve çevresi ile ilişkili Tuşhan, Sinabu, Tidu, Damdammusa ve Amedi kentleri hakkındaki veriler ele alınmıştır. Daha sonra Üçtepe kazıları ve Yukarı Dicle havzasında yapılan yüzey araştırmalarının Orta ve Yeni Assur Dönemi malzemesi tanıtılmıştır. Roma Çağı ile İlk Tunç Çağı arasında 13 yapı katı incelenebilen Üçtepe'de Orta (9.yk) ve Yeni Assur Dönemi (8-7.yk) 3 yapı katı ile temsil edilmektedir. Yüzey araştırmalarında ise çağdaş malzeme 26 höyükte belirlenmiştir. Bunlardan büyük Assur merkezleri ile benzerlik gösteren önemli yerleşimlerin Dicle'nin güneyinde olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Yeni Assur Dönemi'nde güneyden yöreye ulaşan "Savur Yolu" ve "Mardin Eşiği" yolu; kuzeyden Torosları aşan "Ergani-Maden" ve "Lice-Genç" geçitleri ve

bunlara ilişkin bulgular tartışılmıştır. Bunların dışında "Demirci Yolu" adlı Yeni Assur tarihi coğrafyası açısından önem taşıdığı savunulan ve yöreyi güneye bağlayan yeni bir yola ait kanıtlar da ilk kez burada zikredilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde, yazılı belgeler, kazı çalışmaları ve yüzey araştırmalarından elde edilen bulgular tarihi coğrafya teklifleri için birlikte değerlendirilmiştir. Yazar Tuşhan'ın Dicle'nin güneyinde kazı yapılan Üçtepe Höyüğü; Sinabu'nun Pornak; Damdammusa kentinin Kazıktepe Höyüğü; Tidu'nun ise Tepe Höyüğü olması gerektiğini belirtmektedir. Dicle Irmağı'nın kuzeyinde yer alan Pitura kentinin ise, Karaçalı (Tilalo) Höyüğü olabileceği öne sürülmüş ve diğer birçok bölge adına ilişkin lokalizasyon tekliflerine değinilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, yeni arkeolojik buluntular ve bölgenin tarihi coğrafyasına ilişkin teklifler özetlenmiştir. Bölgenin 12. yy'da kuzeyden Muşki topluluklarının, 11. yy'dan itibaren de güneyden Aramilerin göçlerine sahne olmakla birlikte bunların 13. yy'dan 7. yy sonlarına kadar süren ve Üçtepe'de 3 yapı katı ile temsil edilen Assur egemenliğinde önemli kesinti yaratmadığı vurgulanmaktadır.

Murat Arslan

Howgego, Ch., Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi, (Çev: Oğuz Tekin), İstanbul 1998, 204 sayfa, 184 sikke örneği ve sikke resimlerine ilişkin ayrıntılı liste, 3 resim, Dizin, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Limited Şirketi Yayını.

Kitap Eskiçağ Tarihi alanında araştırma yapacak olanları sikkelerden yararlanırken karşılaşacakları teknikler, yöntemler, sorunlar ve avantajlar konusunda aydınlatma amacı taşımaktadır. Zaman dilimi olarak sikkenin icadından (İ.Ö.600) Diocletianus'un tahta çıkışına kadar (İ.S. 284) olan süre; mekan olarak ise Hellen sikke geleneğinin etkilerinin görüldüğü Britanya'dan Hindistan'a kadar olan saha ele alınmıştır.

Kitap altı bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde para başlığı altında; bilinen ilk sikkenin Lidya krallığı topraklarında basıldığı tezinin aksine, içinde sikke bulunan en eski arkeolojik tabakanın Ephesos'da saptanmış olmasının dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu durumda sikkenin başlangıç tarihinin İ.Ö. 7. yy ortalarına kadar götürülebileceği belirtilmektedir.

II. Bölümde, sikkenin tarihsel bir kaynak olarak nasıl kullanılması gerektiğine temel teşkil eden metal kaynakları, darphane, basılan sikke miktarı gibi sikke üretiminin bazı yönleri ele alınmaktadır. Sikke basımının yalnızca devlet harcamalarıyla ilgili olmadığı, bunun yanı sıra; insanlar arasındaki değiş-tokuşu kolaylaştırmak, vergilerin ödenmesini sağlamak ve dış ticareti geliştirmek gibi etkenlerin de önemli olduğu vurgulanmaktadır.

III. Bölümde ise para sistemleriyle imparatorlukların genel karakterleri arasında büyük bir paralellik olduğu ortaya konulmaktadır. Örneğin İ.Ö. 450-414 yılları arasında tarihlenen ve imparatorluk sınırları içinde Atina sikkele-

rinin kullanımını zorunlu kılan Atina kararnamesi ile Atina İmparatorluğunun güce dayalı politikası arasındaki ilişki gibi.

IV. Bölümde ise Politika başlığı altında sikkenin ideolojik amaçlı kullanımı irdelenmektedir. Arkaik ve Klasik çağlardaki sikke tiplerinin politik olmaktan ziyade din ve mitolojiyle ilgili oldukları, politik simgecilik ilk örneğinin ise İ.Ö. 405'ten sonra Isparta lehine yapılan bir ittifak nedeniyle Küçük Asya'da görüldüğü belirtilmektedir. Roma İmparatorluğu döneminde ise sikke üzerinde en fazla dikkat çeken unsurun imparator portreleri olduğu ve bunun imparator kültürünün yayılmasında çok etkili olduğu vurgulanmaktadır.

V. Bölümde sikkenin dolaşımı konusu ele alınmakta; Eskiçağda sikke dolaşımında ticaretin önemli bir etken olmasının yanı sıra, bizzat sikkenin kendisinin de ihraç ürünü olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Roma sikkelerinin Dacia, Hindistan ve İskandinavya'ya büyük miktarlarda ihraç edildikleri belirtilmektedir.

VI. Bölüm ise ekonomik krizlere ayrılmıştır. Atina'da Peleponnesos savaşı sonrası ortaya çıkan kriz döneminde heykellerin eritilerek altın sikke basıldığı, Roma'da ise Hannibal'ın İtalya'yı işgalini (İ.Ö. 218) izleyen yıllarda ilk altın sikkelerin basıldığı belirtilmektedir. Roma dünyasında İ.S. 3. yy'daki büyük krizin en önemli nedeni olarak değerli metal kaynaklarının azalması gösteril-

mekte, bu durumun ise sikke ayarının düşürülmesine hatta basımının azalmasına yol açtığı vurgulanmaktadır.

Efrumiye Ertekin

Tekin, O., Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri / Byzantine Coins The Yapı Kredi Collection, İstanbul 1999, 223 sayfa, XXVII levha, 1 harita, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. Yayınları.

Doç.Dr.Oğuz Tekin'in kaleme aldığı bu kitap, Yapı Kredi'nin 1953 yılından bu yana oluşturduğu koleksiyondaki Bizans sikkelerini tanıtmaktadır. Tekin, bu koleksiyonun Grek ve Roma sikkeleri adlı bölümünü de 1994 yılında yayınlamıştı.

Kitap, giriş ve katalog olmak üzere iki ana bölüm ile bibliyografya, dizin ve levhalardan oluşmaktadır. Girişte, kısaca dönemler halinde Bizans İmparatorluğunun tarihi tanıtıldıktan sonra Bizans nümizmatik konusundaki çalışmalara değinilmiştir. Kapsam başlığı altında ise Bizans sözcüğünün 19.yy'dan itibaren Roma İmparatorluğunun doğudaki bölümü için kullanılmaya başlaması, bunun literatüre yerleşmesi ve Roma sikkeleri içinde Bizans sikkelerinin hangi imparatorun sikkeleri ile başlatılması gerektiği sorunu üzerinde durulmuştur. Tekin, Bizans sikkelerinin 498 yılında büyük bir sikke reformu yapan İmparator I.Anastasius (491-518) ile başlatılıp, Konstantinoupolis'in 1453'teki fethi sırasında Bizans tahtında olan XI.Konstantinos'a (1448-1453) kadar olan dönemi kapsadığını belirtmektedir. 1204'teki Latin İşgalinden sonra kurulan İznik, Epiros, Selanik ve Trabzon devletlerinin sikkelerini de yine Bizans kapsamında ele almaktadır. Ayrıca sikkeler üzerindeki imparator, Victoria (Zafer), melek, kişileştirilmiş Konstantinopolis, haç, İsa, Meryem ve aziz tasvirleri ile yazı, tarih ve monogramlar üzerinde durulmuştur. Sikke yapımında kullanılan metaller, birimler ile darphaneler ve darphane isimlerini yansıtan kısaltmalar da gösterilmiştir. Bizans imparatorlarının kısa biyografileri de giriş bölümünün sonunda verilmiştir.

Koleksiyonda yer alan Bizans sikkeleri tarih sırasıyla, ön ve arka yüzlerindeki tasvir ve yazılar tanıtılarak, bazı sikkelerin seçme renkli resimleri de kataloga yerleştirilmiştir.

Kitabın sonunda sözlük, Bizans sikkeleri için seçme bir bibliyografya, kısaltma listesi ve katalogda yer alan sikkelerin ön ve arka yüzlerini gösteren siyah-beyaz resimlerin olduğu levhalar bölümü yer almaktadır.

Gülşün Koroğlu

Clayton, P.A. - M.J. Price, Antik Dünyanın Yedi Harikası, (Çev. B. Avunç) İstanbul 1999², 175 sayfa, 89 resim, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Limited Şirketi Yayını.

Tanınmış İngiliz uzmanlar Peter A. Clayton ile Martin J.Price'in editörlüğünü yaptığı ve Antik Dünyanın Yedi Harikası'nı oluşturan her anıtın ayrı bir bölüm konusu

edildiği bu çalışmada, Babil, Anadolu, Yunanistan gibi farklı ülke ve kültürlerle ait anıtları anlatan her bölüm, o konunun uzmanı tarafından kaleme alınmış. Kitabın İngilizce orijinalinde durum böyle iken Türkçe çevirinin bir tek kişinin elinden çıkması, tüm metnin bir üslup bütünlüğü içinde okura sunulmasını sağlamıştır.

Kitabın sunuş bölümündeki gibi, kısaca "iki heykel, bir tapınak, bir asma bahçe, iki mezar ve bir fener kulesi" olarak tanımlayabileceğimiz Yedi Harika, dünyanın insan elinden çıkma en büyük yedi anıtını ifade etmektedir. "Antik Dünyanın Yedi Harikası", şu anda biri dışında hepsinin yerlerinde yeller esse de, bir zamanlar görkemle yükselen ve kuşaklar boyu anılardan silinmeyen bu yedi anıtın efsane mi gerçek mi olduğunu, eldeki antik kaynaklarla modern arkeoloji biliminin bulduğu kanıtları karşılaştırarak araştıran bir kitap.

Kitabın birinci bölümü, Antik Dünyanın Yedi Harikası içindeki en yaşlı anıt olan Büyük Gize Piramidi'ni anlatıyor. Keops, Kefren ve Mikerinos adlı firavunlara mezar olmak üzere Gize'de yapılan piramit grubu içindeki en büyük örnek olan bu anıt, İ.Ö. 2560 civarında Keops için yapılmıştı. Mısır tarihinin kısaca ele alındığı ve hanelerin sıralandığı bu bölümde, hala gizemini koruyan piramit yapımı konusunda yıllardan beri öne sürülen fikirler ve olası yapım teknikleri de anlatılmakta.

Antik Dünyanın Yedi Harikası'nın ikincisi, "Babil'in Asma Bahçeleri" başlıklı bölümde anlatılıyor. Bu bölümün en renkli satırları, bahçelerin hangi amaçla yapıldığına dair romantik öyküler anlatan antik yazarlardan yapılan alıntılar. Onlara göre, kral Nabukadnezar'ın Medya'dan alıp getirdiği karısı, Babil'in dümdüz arazisine baka baka öyle sıkılmış ki, ülkesinin ormanlarla kaplı dağlarının özlemiyle yanıp tutuşmaya başlamış. Onun ricasını kıramayan Nabukadnezar da, yüksek teraslar üzerinde binbir çeşit ağacın dikili olduğu, gerçek dağdan ayırt edilemeyen bir asma bahçe yaptırmış eşi için. Ne var ki, bu renkli öykülere kulak verirken, şimdiye dek bulunmuş çivi yazısı tabletlerde efsanevi asma bahçelere dair herhangi bir bilginin yer almamış ve asma bahçeler sorununun hala açıklığa kavuşturulamamış olmasını da göz ardı etmemeli okur.

Üçüncü bölümde anlatılan yapıt, Zeus'un Olympia'daki tapınağında bulunan dev heykeli. Ünlü heykeltıraş Pheidias'ın yaptığı bu altın ve fildişi heykel hakkında, özellikle Peloponnesos'u adım adım gezen Pausanias'ın ayrıntılı tanımlarından yararlanılmış. Dördüncü ve beşinci bölümlerde, Anadolu topraklarında yükselmiş iki görkemli anıta, Ephesos'daki Artemis tapınağı ile Halikarnassos'daki Mausoleion'a sıra geliyor.

Değişmez bir yasa niteliğindeki Antik Dünyanın Yedi Harikası listesine dahil son iki anıt olan dev Rodos Heykeli ile İskenderiye Fener Kulesi'nin anlatıldığı bölümlerin ardından, değişmez listenin saptandığı Rönesans dönemine dek oluşturulan birtakım listelere girip çıkan bazı önemli anıtların söz konusu edildiği Sonsöz bölümü yer alıyor.

Kitapta yer alan 89 resim içinde, Yedi Harika'nın eski durumlarını canlandıran düşsel Rönesans gravürleri ile kazıların ışığında oluşturulmuş rekonstrüksiyonlar da yer almakta.

Çiğdem Dürüşken

Avusturya Bilimler Akademisi'nin daveti üzerine Enstitü üyelerimizden Dr. Şehrazat Karagöz, "Kleinasiatische graeko-persische Kunstwerke im Archaeologischen Museum von Istanbul" (İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Küçükasya greko-pers eserleri) konulu doktora çalışmasının baskı hazırlıkları için Viyana'da çalışmalarda bulunmuştur.

Arkeoloji Dünyasında Yeni Süreli Yayınlar:

Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Merkezi yayını olan **ADALYA DERGİSİ**;

Akdeniz Üniversitesi Likya Araştırmaları Merkezi ve Arkeoloji Bölümü Süreli Yayını **LYKIA DERGİSİ** ve

Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi yayını **OLBA DERGİSİ** ülkemizde bu alanda ihtiyaç duyulan yayın eksikliğini gidermek amacıyla arkeoloji literatürüne katılmışlardır.

Doç. Dr. Serra Durugönül'ün bize bildirdiğine göre baskı aşamasında olan Olba Dergisinin II. sayısı, 1-4 Haziran 1998 tarihinde yapılan I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu'nda sunulan bildirilere ayrılmıştır. Konuşmacılardan bazıları ve bildirileri şunlardır: Prof. Dr. Selim Kapur 'Anadolu ve Kilikia Quartenleri', Doç. Dr. Isabella Caneva 'Yumuktepe Kazısının Yeni Sonuçları', Prof. Dr. Bruno Jacobs 'Perslerde Yönetim', Prof. Dr. Marion Meyer 'Antakya Tychesi', Prof. Dr. Levent Zoroğlu 'Kilikia Berenice'sinin Yeri', Doç. Dr. Mustafa Hamdi Sayar 'Kilikia'da Antik Kültür ve Tanrılar', Doç. Dr. Ahmet Tırpan 'İmbriogon Kome', Dr. Marcello Spanu 'Elaiussa Sebaste Tiyatrosu', Prof. Dr. James Russell 'Anemurium Sikkeleri', Prof. Dr. Erendiz Özbayoglu 'Soli ve "Soloecismus"', Dr. Gabriele Mietke 'Erken Bizans döneminde Kilikia ve Suriye', Yrd. Doç. Dr. Gülgün Köroğlu 'Yumuktepe Kazısından İslami Döneme Ait Bir Cam Kandil'.

Doç. Dr. Serra Durugönül 'Nagidos Üzerine Düşünceler', Yrd. Doç. Dr. Emel Erten Yağcı 'Kilikia'da Cam', Yrd. Doç. Dr. Remzi Yağcı 'Bronz ve Demir Çağları'nda Kilikia'da Ticaret', Öğr. Gör. Ali Duran Öcal 'Korykos ve Çevresinin Bio-Kültürel Sürdürülebilirliği Özellikleri', Arş. Gör. Murat Durukan 'Olba Territoriumundaki Polygonal Duvarlar ve Bu Teknikle İnşaa Edilmiş Mezarlar', Sanat Tarihi Bölümü'nden ise Yrd. Doç. Dr. Candan Ülkü 'Çukurova Bölgesi'nde (Kilikia) Devşirme Malzeme Kullanımı Üzerine Bir Araştırma'.

Ayrıca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını **ANADOLU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**'nin 15. sayısı dağıtıma girmiştir.

Eskiçağ Bilimleri Alanında Yapılan Yüksek Lisans (YL) ve Doktora (DT) Tezleri

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi

- Atan, F., "Erhanedanlar Devri Ölü Gömme Adetleri", YL Ankara 1998 (Dan: H. Erkanal).
- Demirhan, N., "Yeni Buluntular Işığında Habur Seramiğinin Anadolu'daki Yayılış Alanı", YL (Dan: H. Erkanal).
- Genç, E., "Önasya'da M.Ö. III. ve II. Bine Ait Bezemeli Madeni Kaplar" YL (Dan: A. Çınaroğlu).
- Oyman, Ö., "Çukurova ve Çevre Kültür Bölgelerinin M.Ö. II. Binde Ege İle Olan Bağlantıları" YL (Dan: H. Erkanal).
- Sözen, Ö., "Batı Anadolu'nun M.Ö. III. ve II. Bine Ait Pişmiş Toprak Figürinleri" YL (Dan: H. Erkanal).
- Şahin, F., "Çukurova ve Çevre Kültür Bölgelerinin M.Ö. III. Binde Ege İle Olan Bağlantıları" YL (Dan: H. Erkanal).
- Şentürk, M., "M.Ö. II. Binde Girit Ölü Gömme Adetleri", YL Ankara 1998 (Dan: H. Erkanal).
- Uçar, A. T., "Anadolu'da Khirbet Kerak Seramiği" YL (Dan: A. Çınaroğlu).
- Atasoy, A., "M.Ö. II. Bin Yılda Anadolu İntikal Bölgesi Seramiği" DT (Dan: K. Emre).
- Gündüz, S., "M.Ö. I. Binde Anadolu'da Araba ve Araba Tasvirleri" DT (Dan: A. Çınaroğlu).
- İpek, Ö., "Eski Tunç Çağı'nda Orta Karadeniz Bölgesinde Seramik Sanatı" DT (Dan: K. Emre).
- Şahoğlu, V., "Limantepe Erken Tunç Çağı Seramiğinin Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi" DT (Dan: H. Erkanal).
- Tüzemen, H. İ., "M.Ö. II. Bin Yılda Orta Anadolu'da İğneler" DT (Dan: K. Emre).

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskiçağ Tarihi

- Aytaç, P., "Pers, Hellenizm ve Roma Dönemi'nde Paphlagonia - Pontos Bölgesi Kültürleri", YL (Dan: M. Özşait).

Klasik Arkeoloji

- Aydoğan, Ş., "Pamphylia'da Bulunmuş Lahitler", İstanbul 1998, YL (Dan: H. Abbasoğlu).

- Baykan, D., "Yunan Sanatında Hitit Etkileri", YL (Dan: E.T. Tulunay).
- Dural, M., "Yunan Sanatında Homeros'un İliada'sına İlişkin Betimler", YL (Dan: İ. Delemen).
- Kortanoğlu, E., "Atalante İkonografyası", İstanbul 1998, YL (Dan: İ. Delemen).
- Küçük, S., "Lykia Yatan Aslan Kapaklı Lahitler", YL (Dan: İ. Delemen).
- Kurtsoy, A., "Yunan Sanatında Kaçırma Sahneleri: Aşk Konulu", YL (Dan: İ. Delemen).
- Özdizbay, A., "Perge Mezar Yapıları", YL (Dan: H. Abbasoğlu).
- Yılmaz, Z., "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası", YL (Dan: E. T. Tulunay).
- Türkmen, M., "Perge Surları", YL (Dan: H. Abbasoğlu).
- Bulgurlu, S., "Perge Kenti Hellenistik Kapısı ve Evreleri", DT (Dan: H. Abbasoğlu).
- Çokay, S., "Karaçalı Nekropolü", DT (Dan: H. Abbasoğlu).
- Fırat, N., "Perge'nin Roma Çağı Kullanım Keramiği", DT (Dan: H. Abbasoğlu).
- Zeyrek, H., "Perge Konutlarının Anadolu Konutları Arasındaki Yeri", DT (Dan: H. Abbasoğlu).

Latin Dili ve Edebiyatı

- Demirtzis, D., "Augustinus'un Yeni Platoncu, Epikürosçu ve Kynikler Okullarına Bakış", YL (Dan: E. Özbayoğlu).
- Kalavak, T., "Nebrija'nın Latince Grameri'nin Karşılaştırmalı Çözümlemesi", YL (Dan: E. Özbayoğlu).
- Özyıldırım, M., "Klasik Çağ Tarihi Belgeleri Olarak Enez'de Bulunan Thasion Damgalı Anfora Kulpları", YL (Dan: E. Özbayoğlu).
- Yalçın, A.B., "Bizans Büyük Sarayı Yapıları ve Kurumları", DT (Dan: E. Özbayoğlu).

Prehistorya

- Aksaç, F., "Menekşe Çatağı İlk Tunç Çağ Çanak Çömleği", YL (Dan: S. Gülçur).
- Ayhan, A., "Tepecik Sürme Taş Aletleri", YL (Dan: S. Gülçur).

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi

- Ay, D. Ş. M., "Küllüoba Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı I Çanak Çömleği", YL, İstanbul 1999 (Dan: T. Efe).

Musular Kazısı, 1998

Orta Anadolu Bölgesi'nde Aksaray ili, Kızılkaya köyüne bağlı Musular yerleşmesinde üç yıldır sürmekte olan kazı çalışmalarının 1998 yılı sonuçları, Musular'da ilki Çanak Çömleksiz Neolitik'e, diğeri ise şimdilik kaydıyla Neolitik sonuna tarihlenebilecek iki ana yerleşme evresinin varlığını ortaya koymuştur.

Musular'daki ilk yerleşme, G.Ö. 8. bin yıla, hemen yakınındaki Aşıklı Höyük yerleşmesinden yaklaşık 500 yıl sonra kurulmuş küçük ölçekli ve özel işlevli bir yerleşme görünümündedir. Yerel adıyla "say" olarak bilinen girintili çıkıntılı yapıdaki volkanik oluşumlu ana kayanın çukurluk yaptığı alanda ortaya çıkarılan kalıntılar, dörtgen planlı, taban seviyesine kadar üst evre yapı faaliyetleriyle tahrip edilmiş, ancak taban seviyesinde oldukça iyi korunagelmış bir yapıyla temsil edilir. Tabanın batı kanadını oluşturan yeni bir uzantısı ile yenileme tabanları, 1998 yılı bulgularıdır. Kil ve kireç karışımından yapılmış tabanlardan alttaki kırmızı renge boyanmış ve açkılanmıştır, yenileme tabanı ise boyasızdır.

Bölgede çeşitli ekiplerce yürütülmüş ve yürütülmekte olan yüzey araştırmalarına karşılık, kazılmış ve stratigrafisi kesinleşmiş, özellikle Çanak Çömleksiz Neolitik'ten Çanak Çömlekli Neolitik'e geçişin ve daha sonraki kültürel gelişmelerin kronolojik olarak izlendiği yerleşmelerin, höyüklerin olmayışı, Musular Çanak Çömlekli evre olarak adlandırılan yerleşmenin tarihlenmesini güçleştirmektedir. Söz konusu yerleşme, topografik yapıya bağlı olarak, kısmen ana kayanın üzerine kurulmuş, taş temelli tek bir yapı kompleksi ile bilinmektedir. İki küçük, bir büyük ve bir koridor biçimli mekandan oluşan yapının çevresi işlik olarak kullanılmıştır. Ele geçen çanak çömlekler bol organik madde ve taşçık katkılı, genelde kaba görümlü, kase ve irili ufaklı çömlek formlarından oluşmakta; kırmızı boya asarlı açkılılar, yalın mallar ve mutfak malları olmak üzere üç ana mal grubuna ayrılmaktadır. İlk gözlemler, bu evre yerleşmesinin şimdilik kaydıyla Neolitik sonu olarak düşünülebileceğini göstermektedir.

Mihriban Özbaşaran

Efes Çevresindeki Prehistorik Yerleşmeler

Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerinin en önemli kentlerinden biri olan Efes çevresinde son yıllarda müzemiz tarafından yapılan kazı ve araştırmalarda önemli prehistorik yerleşmeler bulunmuştur.

Bunlardan ilki 1974 yılından beri Efes Müzesi tarafından kazı, restorasyon ve çevre düzenleme çalışmaları yapılan St.Jean Anıtı'nın yer aldığı Ayasuluk Tepesi'nin doğu kısmında bulunmuştur. Bizans sur duvarlarının

restorasyonu sırasında bulunan seramikler ilk incelemeler sonunda Orta Tunç Çağı'na tarihlenmiş ve burada kazı yapılmasına karar verilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Prehistorya Bölümünden deneyimli iki prehistoryen tarafından 1990 yılı Ekim-Kasım aylarında yapılan kazılarda altı tabaka tespit edilmiştir. En altta Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı'na ait seramik parçaları bulunmuştur. Beşinci tabakada Orta Tunç Çağı'na ait tüm kaplar, seramik parçaları ve yanık kerpiçler ele geçmiştir. Seramikler Beycesultan V-IV. kat buluntularına büyük benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada ele geçen buluntular Efes tarihinin Prehistorik dönemlere değin uzandığını göstermiştir. Finansal sorunlar yüzünden çalışmalara ara verilmiş ve 1997 yılında yeniden başlayan kazılarda Ayasuluk Tepesi'nde Arkaik Döneme kadar yerleşmenin devam ettiği görülmüştür.

1995 yılında yine Efes Müzesi arkeologları tarafından Efes çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında iki yeni prehistorik yerleşme daha bulunmuştur. Bunlardan Çukuriçi Höyüğü Efes'in doğusunda, Arvalya Höyüğü ise güneyindeki Arvalya'da (Ortigia) Selçuk-Kuşadası yolu üzerindedir.

Bu höyüklerin ortak özelliği Efes (Küçük Menderes) körfezinin güneyindeki Marnas ve Arvalya nehirlerinin kenarında yer almalarıdır. Höyüklerden biri (Çukuriçi) ağaçlandırma çalışmaları için düzeltilmiştir. Bu nedenle yoğun olarak seramik buluntulara rastlanmaktadır. İki höyükte de Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı seramikleri yanısıra taş ve bronz baltalar, obsidien ve çakmaktaşı aletler ele geçmiştir. Neolitik Döneme ait seramiklerin büyük çoğunluğu ağıza yakın dikine yerleştirilmiş silindirik ip delikli tutamaklara sahiptir. Bunların iki ucu çoğu kez düz ve keskin bir şekilde kesilmiştir. Bazı kulplar ise parmak delik tutamaktır. Ayrıca bölgeye has boynuzlu kaplar da ele geçmiştir.

Sonuç olarak 1990 yılında M.Ö. 4.binlere ulaşan Efes tarihi artık M.Ö.6.bin yıllara dayanmıştır.

Mustafa Büyükkolancı

Ayanis Kalesi Kazıları, 1998

1998 kazı döneminde çalışmalar iki ayrı alanda; Kale'de ve Dışkent'te sürdürülmüştür. Kaledeki kazılar daha çok VI no.lu Tapınak Alanı ile VII no.lu Pitöslü Alan'da yoğunlaşmıştır.

Tapınak Alanı: Bu alandaki çalışmalara 1997 yılında bulunan tapınağın güneyinde ve cellada başlandı. Ortaya çıkartılan cellanın boyutları 4.62 x 4.58 m'dir. Cellanın kuzey kerpiç duvarı 4 m yüksekliğe kadar korunmuştur. Kerpiç boyutları 0.51/52 x 0.12/13 x 0.35 m'dir. Bazalt duvardan kerpiç duvara geçişte ara eleman ola-

1998 Yortanlı Barajı Kurtarma Kazısı

rak yassı ahşap hatıllar kullanılmıştır. Korunan kısımlardan anlaşıldığı üzere içteki ve dıştaki kerpiç duvarlar beyaz badanalıdır. Tapınağın iç duvarlarını çevreleyen üst üste iki sıra bazalt taşın ön yüzeyleri oyularak, içleri taş kakma tekniğinde yapılmış çeşitli tanrı, hayvan ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Ancak bu bezemelerin kireç taşından yapılan iç dolgularının büyük bir kısmı yoğun yangın sonucu tahrip olmuştur. Tapınak cellasında tanrı tahtının, heykelinin veya adak eşyalarının koyulduğu düşünülen platform, kapının karşısında ve doğu duvarına bitişik olarak yer alır. Alabaster platformun üst yüzeyi, birçok Urartu kemerinde gözlenen, metoplar içinde çeşitli fantastik yaratıklar ile süslenmiştir. Son derece özenilerek yapılan motifler taşın üzerine çizilerek işlenmiştir.

Depo Mekanları: VII no.lu pitoslu alandaki çalışmaları-
mız, depolar ile sur duvarının olası ilişkisini ortaya çıkarabilmek amacıyla L16d plankaresinin güney bölümünde gerçekleştirilmiştir. Bu alanda büyük boyutlu kireç ve bazalt taşlarının varlığı belirlendi. Bunların, güney sur duvarına ait oldukları ve söküldükleri ya da erozyon sonucu buraya düştükleri sanılmaktadır. L16 plankaresindeki çalışmalarda 30 adet pithos ortaya çıkarıldı. Kuzeyden başlayarak doğu batı yönünde 5 sıra olan bu pithoslardan kuzeydekilerinin daha iyi korunduğu, güneye doğru inildikçe arazinin eğimine bağlı olarak gelişen erozyon yüzünden dağıldıkları ve neredeyse diplerine kadar kırıldıkları belirlendi.

Dışkent: Ayanis Kalesi'nin doğusundaki yamaçta ve kalenin kuzeyindeki düzlük alanda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları, Küresel Bilgi Sistemi (GIS) ve magnometre çalışmaları ile tespit edilen Dış Kentte kazılar 1997 yılında başlamıştır. 1998 yılında da iki ayrı alanda; Pınarbaşı ve Güney Tepe'de kazılar sürdürülmüştür. Dışkent/ Pınarbaşı olarak adlandırılan alanda açılan 20 x 20 m'lik açmada 1.80 m kalınlığında payandalı dış duvara sahip yapı kompleksinin bir bölümü açığa çıkarılmıştır. Güneytepe'de sürdürülen çalışmalarda doğu batı doğrultusunda uzanan eğimli bir yol ve yolun her iki yanında iki ev kompleksine ait mekanlar belirlendi. Arazinin doğudan batıya eğimi planlamanın bu doğrultuda gelişmesine neden olmuş ve konutlar bu aks üzerinde oluşturulan teraslar üzerine inşa edilmiştir. İki ayrı alanda yürütülen kazılar Ayanis Kalesi Dış Kent yerleşiminin tahmin edilenden çok daha geniş bir alana yayıldığını göstermiştir. Ayanis Kalesi'nin kuzey, güney ve doğusunda kurulan, yer yer kaleyi çevreleyen surlara kadar dayanan yapı ve yapı komplekslerinden oluşan Dış Kent, yüzeydeki temel izlerinden de tespit edildiği gibi ana ve ara yolları olan düzgün bir kent planına sahiptir. 1998 yılı Ayanis Kalesi kazısında çanak çömleklerin, bullaların, demir ve tunç ok uçlarının yer aldığı 130 adet envanterlik ve 52 adet etüdlük eser bulunmuş ve Van Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir.

Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin

Yortanlı Barajı Kurtarma Kazısı, İzmir ili, Bergama ilçesinin 23 km kuzeydoğusunda, Paşa Ilıcası'nın güneyinde yapıldı. Burada halen kullanılmakta olan Roma Çağı'na ait ılıca ve batısındaki köprünün güneyinde, dört sektörde 112 adet 5 x 5 m boyutlarındaki açmada (toplam 2800 metrekaare) çalışma gerçekleştirilmiştir. Doğu batı doğrultusunda, 6 m genişliğinde, yanlarında revakları olan sütunlu bir cadde ve onun arkasında da dükkanlar ile konutlar ortaya çıkarıldı. Doğu batı yönlü caddeye dik gelen kuzey güney doğrultulu, 5 m genişliğinde, anıtsal görünümlü bir başka sütunlu caddenin daha varlığı belirlendi. Her iki cadde Roma Forumu'na açılmaktadır. Alanın güneyinde 8 x 11 m ölçülerinde, eksedra tipinde anıtsal bir çeşme yapısı belirlendi. 12 m³ su hacmine sahip çeşme, Anadolu'nun en iyi korunmuş örneğidir. Eksedra formundaki bu çeşmenin kökeni İtalya yarımadası olup Anadolu'da çok az örneği vardır. Çeşme de sütunlu cadde gibi İmparator Hadrian dönemine ait olup Anadolu'da Pax Romana döneminde inşa edilmiş yapılardan biridir.

Nymphaeumun güneyinde 19.90 x 14.15 m ebatlarında oldukça büyük bir bazilika tespit edildi. Yapının içinde ve çevresinde sadece bu sezonda 26 adet mezar, iskeletleri ve ölü hediyeleri ile birlikte ortaya çıkarıldı.

Doğu batı doğrultusundaki cadde, forum alanından sonra da aynı doğrultuda devam ederek Roma köprüsünün güneyinde, içinden arabaların geçtiği anıtsal iki katlı bir yapıya ulaşmaktadır. Bu yapıdan halen üzerinden araçlar geçen Roma köprüsüne oradan da Roma Çağı'ndan 1997 yılına kadar kullanılan ılıcaya ulaşılmaktadır. Ilıcada pek çok hastalığa şifa aranmaktadır. MTA uzmanları ve yabancı araştırmacılar 2450 minerilizasyon değerine sahip bölgenin en iyi suyunun burada olduğunu ileri sürmektedirler.

1998 yılı kazıları sonunda Hellenistik Çağ'dan Bizans Çağı'na kadar; 114 mimari buluntu, 35 heykeltraşi, 199 pişmiş toprak, 553 nümismatik (altın, gümüş, bronz sikke), 271 metal, 16 kemik ve 32 cam eser ele geçmiş ve Bergama Müzesi'ne kazandırılmıştır. Barajın yapımı durdurulamadığı takdirde bazı mimari eserlerin de Bergama'da uygun bir yere taşınması zorunluluğu doğmuştur.

Ahmet Yaraş

Silifke-Erdemli Yüzey Araştırmaları ve Nagidos Kazıları

Mersin Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü ile Mersin Üniversitesi Rektörlüğü, Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAM) adına, 1994-1998 yıllarında, Silifke-Erdemli arasında kalan bölgede yürütmüş olduğumuz yüzey araştırmalarının sonucunda üç yüksek lisans tezi ve bir monografi (S.Durugönül,

Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Bonn 1998) yayımlanmıştır. Bu yüzey araştırmalarımız sırasında ayrıca bir kazı için elverişli olacağına inandığımız bir yer arayışı sırasında da Nagidos'a (İçel İli, Bozyazı İlçesi-Anamur'un 12 km doğusunda) karar kılmıştık. Bakanlar Kurulu Kararı ile 1998'de başlatmış olduğumuz kazı çalışmalarımız sırasında 5. 4. ve 3. yy sikkeleri ve seramiklerine ulaşmış bulunmaktayız. Hellenistik sonrası yerleşimi olmayan Nagidos'ta, anılan yüzyıllara ait verilere ulaşmak için çalışmalarımız devam edecektir.

Serra Durugönül

Soli / Pompeiopolis Kazıları

ME.Ü Arkeoloji Bölümü, bilimsel başkanlığında ve Mersin Arkeoloji Müzesi'nin katılımıyla Soli/Pompeiopolis antik kentinde bilimsel kazılara 1999 yılı Haziran ayında başlıyor.

Mersin'in 12 km batısındaki Mezitli (Viranşehir) ilçesinde bulunan Soli antik liman kenti ve Soli Höyük kentin gelişim alanı içinde kaldığından hızlı yapılaşmanın tehdidi altındadır. Bugünkü durumuyla antik kalıntılar üç alanda izlenmektedir: a) Soli Höyük b) Sütunlu Yol c) Antik Liman.

Kültür Bakanlığı'ndan alınan kazı izninden sonra 1998 yılında Soli/Pompeiopolis'in öncelikle topografik haritası çıkarılmış ve sütunlu yolda temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Halen askeri alan içinde bulunan ve Kilikia tarihi açısından özellikle İ.Ö. II.bin, Hititler döneminde Kizzuwatna bölgesi için son derece önemli bulgular vereceği umulan Soli Höyük'de kazı çalışmaları

planlanmış, buna yönelik alt yapı çalışmaları (kazı-evi, hava fotoğ., topog. harita vb.) sürdürülmüştür.

Remzi Yağcı

Şanlıurfa M.Ö. I. Bin Merkezleri Yüzey Araştırması

A.Ü. D.T.C.F. Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilimdalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Fikri Kulakoğlu başkanlığında, 3-10 Ekim 1998 tarihlerinde Şanlıurfa ili sınırları içerisinde, Şanlıurfa M.Ö. I. bin merkezleri konulu yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.

Şanlıurfa ve Ankara Anadolu Medeniyetleri müzelerinde korunan "Şanlıurfa kökenli" heykeltraşlık eserlerinin kontekstlerini tespit etmek, ayrıca bölgede var olduğu duyumları alınan diğer heykeltraşlık eserlerini ve başka merkezleri bilim dünyasına kazandırmak amacıyla başlatılan çalışmalar sonucunda, Şanlıurfa ili Akziyaret bucağı Gölpınar köyünde bazalttan yapılmış bir heykel başı parçası ile yazıtlı bir ortostat parçası; Mehmedihan-Aşağı Şeyek köyünde bir stel parçası, bir heykel parçası ve in situ durumunda boğa kabartmalı bir köşe bloğu; Siverek ilçesi Aslanlı köyünde boğa kabartmalı bir parça ve Karakeçili ilçesi Hacıgöz köyünde henüz bitirilmemiş bir aslan kabartması tespit edildi.

Araştırma sonuçları, 7 ocak 1999 tarihinde Harvard Üniversitesi Peabody Museum'da bir konferans ile duyuruldu. Sonuçlar ayrıca Türk Arkeoloji dergisinde yayınlanacaktır.

Fikri Kulakoğlu

Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages

Bildiriler / Papers Presented to the Symposium

İçindekiler / Contents

Açış Konuşması (Prof. Dr. Ali Dinçol, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Başkanı);

Speech delivered at the Closing Session (Prof. Dr. Ali Dinçol)

Sunuş (Prof. Dr. Ali Dinçol);

Altan Akı, Şen Yüksel, "Anadolu Yerleşim Dokusu İçinde Antakya Kentinin Çevresel ve Bölgesel Koşullar İçinde İrdelenmesi";

Süheyla Balcı Akova, "Antalya Körfezi'nin Kuzeyinde Yer Alan Ovalarda Nüfus ve Yerleşme";

Sevgi Aktüre, "Some Observations on the Use of 'Gridiron' Plan in Anatolian Cities";

Oliver Auranche, "Houses and Households in Modern Cafer Höyük (Euphrates valley, Malatya);

Ayfer Aytuğ, Nazlı Ferah Eryurtlu, "Geleneksel Konut Stokunun Sosyo-Kültürel ve İşlevsel Süreklilik Bağlamında Değerlendirilmesi";

Önder Bilgi, "Karadeniz Bölgesi Kıyı Kesimi İlk Tunç Çağı Mimarisi";

Jutta Börker-Klähn, "Tempel und Texte";

Münevver Dağgülü, İbrahim Başak Dağgülü, "Tarih Öncesi Kültürlerin Devamı Olarak Trakya Yöre-

- sinde Günümüze Kadar Süregelen Dal Örgüsü Yapı Geleneği”;
- Münevver Dağgüllü, İbrahim Başak Dağgüllü, “Trakya’daki Yöresel Köy Konutlarında Belirleyici ve Değiştirici Rol Oynayan Faktörler”;
- Bedia Demiriş, “Eskiçağ’da Anadolu’nun Yerleşim Dokusu İçinde Çeşmelerin İşlevi”;
- İclal Dinçer, “Ekonomik Politikalar ve Coğrafi Mekan: Türkiye Kentleri 1923-1980”;
- Çiğdem Dürüşken, “Genç Plinius’un Mektupları Işığında Bithynia Eyaletinin Kentsel Sorunları”;
- Kevser İnci Ertürk, “The Traditional Turkish House Types in Anatolia”;
- Nazlı Ferah Eryurtlu, “Zeyrek Koruma Modalitesi”;
- Ufuk Esin, “Die akeramischen Siedlungen von Aşıklı Höyük im Zentralanatolien”;
- Zekai Görgülü, Tülin Görgülü, “İstanbul Metropolitan Alanı’nda Farklılaşan Konut Alanlarına İlişkin Bir İrdeleme”;
- Sevil Gülçur, “Western Cappadocia – Distribution of Mounds and Flat-Settlements”;
- Erksin Güleç, “New Findings on the first Inhabitants of Anatolia from the Dursunlu Site: a Preliminary Appraisal”;
- Orhan Gürbüz, “Van Gölü Çevresinde Kır Yerleşmelerinin Coğrafi Esasları”;
- Binnur Gürler, “Passing to the Prosta Type House in West Anatolia and the Location of this Type in the City Planning”;
- İ. Yaşar Hacısalihoğlu, “Safranbolu’da Yerleşmenin Mekansal Gelişimi ve Mesken Özelliklerini Etkileyen Faktörler”;
- Svetlana Hodjash, “Urartäische Siedlungen: Erebuni, Argistihinili, Tesebaini”;
- Arzu Kahraman, Ali Kılıç, “İklim ve Coğrafya Etmenlerinin Yerleşme Dokularına Etkisi ve Dönüşümü”;
- Kay Kohlmeyer, “Späturukzeitliche Wohn- und Verwaltungsbauten: Ein Vergleich zwischen Habuba-Süd und Anatolien”;
- Frank Kolb, “Antike Ländliche Siedlungstypen und ihre Funktionen am Beispiel des Territoriums der Polis Kyaneai in Südwest-Anatolien”;
- Kristian Kristiansen, “Between Rationalism and Romanticism Archaeological Heritage Management in the 1990’s”;
- Wolfram Martini, “Perge in vorrömischer Zeit. Untersuchungen auf der Akropolis 1994 und 1995”;
- Mehmet Özdoğan, “The Transition from Sedentary Hunter Gatherers to Agricultural Villages in Anatolia – Some Considerations”;
- Tahsin Özgüç, “Karum Kanish as a City of International Trade”;
- Mehmet Özsait, “Göller Bölgesi (Antik Pisidia) Yerleşme Yerleri ve Özellikleri”;
- Samuel M. Paley, Alison B. Snyder, “Qualities of Form: A Contemporary Analysis of the Space and Psychology of the Party-wall House”;
- Klaus Rheidt, “Pergamon – Wohnhäuser und Siedlungsentwicklung einer Byzantinischen Provinzstadt in Westkleinasien”;
- Michael Rosenberg, “Hallan Çemi and the Beginnings of Settled Village Life in Eastern Anatolia, Section: Settlement Types and Settlement Patterns”;
- Kamuran Sami, “İnsan ve Mekan Bağlamında Tarihi Diyarbakır Evleri”;
- Gagik Sarkisjan, “Die Städte Armeniens der Hellenistischen Zeit”;
- Reinhard Senff, “Wohnhäuser, Handwerksbetriebe und öffentliche Bauten im Archaischen Milet”;
- Füsun Sezen, Sevinç İpekar, Meral Ayberk, Zafer Akdemir, “Troy Phenomenon; within the Concept of International Heritage”;
- Neslihan Sönmez, “How Bergama Dwellings Changed by the Western Influence”;
- Aygül Süel, Mustaf Süel, “Ortaköy-Şapinuva’nın Hitit Mimarisindeki Yeri ve Önemi”;
- Sencer Şahin, “Perge Territoriumundaki Antik Varsak Yerleşimi: Lyrboton Kome - Elaibarıs”;
- Müjgan Şerefhanoglu, Gülay Zorer, “Yöresel Mimari Biçimlenişinde İklim Ögesinin Etkinliği: Eski Diyarbakır Evleri”;
- Ahmet A. Tırpan, “Karya’da Bazı Dağ Kentleri: Amazon, Hydea, Kildara”;
- Numan Tuna, “Batı Anadolu’da Geç Klasik Dönem Kentleşme Hareketleri”;
- Alper Ünlü, “Discussion on Existence of ‘Privacy Wall’ in Anatolian Vernacular House”;
- Jak Yakar, “The Socio-Economic Significance of Regional Settlement Pattern in Early Bronze Age Anatolia – An Archaeological Assessment”;
- Levent Zoroğlu, “Kelenderis Mozaiki”.

- Tekin, O., *Eskiçağ'da Para*, İstanbul 1995³.
- Hırçın, S., *Çivi Yazısı; Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul 1995².
- Dürüşken, Ç., *Eskiçağ'da Spor*, İstanbul 1995.
- Demiriş, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul 1995².
- Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul 1996.
- Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul (Byzantion)*, İstanbul 1996.
- Çete, İ., *Geçmiş Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul 1996.
- Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 1997.
Sponsor: Erol Makzume
- Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağ'da Dokuma*, İstanbul 1997.
Sponsor: Penelope
- Çokay, S., *Antik Çağ'da Aydınlatma Araçları*, İstanbul 1998. Sponsor: MESA Madeni Eşya San. A.Ş.
- Savaş Ö. S., *Hitit Hiyeroglif Yazıtlarında Tanrı, Şahıs ve Yer Adları*, İstanbul 1998, (Bilimsel Seri: I).
- Köroğlu, K. (Editör), *5. Yılında Yumuktepe; The V. Anniversary of the Excavations at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul 1998.

YAKINDA ÇIKACAK

Eski Önasya ve Mısır'da Müzik

Doç. Dr. Belkıs Dinçol tarafından kaleme alınan "Eski Önasya ve Mısır'da Müzik" konulu yeni bir kitap baskı aşamasına gelmiş bulunmaktadır.

Kitap İsteme Adresi

Ege Yayınları

Aslanyatağı Sokak, Sedef Palas Apt., No.35/2

Cihangir 80060 İstanbul

Telefon - Faks: (212) 249 05 20

e.mail: egeyayin@prizma.net.tr.

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Bülteni Sayı: 8 (Mayıs 1999)
Editör: Kemalettin Köroğlu M.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi
Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı 81040 - Göztepe-İSTANBUL
Bu Sayıyı Hazırlayanlar: Kemalettin Köroğlu-Meltem Alparslan
Baskı: Ege Yayınları
Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.
Ücretsizdir.

YENİ

ÇAĞLAR BOYUNCA

ANADOLU'DA

YERLEŞİM VE KONUT

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
SETTLEMENT AND HOUSING IN ANATOLIA
THROUGH THE AGES

5 - 7 HAZİRAN 1996

5 - 7 JUNE 1996

BİLDİRİLER

PAPERS PRESENTED TO THE SYMPOSIUM

ege yayınları

Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu / International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages

3-14 Haziran 1996 tarihinde İstanbul'da toplanmış olan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) çerçevesinde Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü tarafından Başbakanlık Toplu Konut İdaresi işbirliği ile organize edilen Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu'na sunulan bildirilerden Enstitü'ye gönderilenleri içeren kitap yayın hayatına girmiş bulunmaktadır.

Bu yayın Ege Yayıncılık'tan sağlanabilir.

Bülten gitmesini istediğiniz kişi ve kurum adreslerini veya adres değişikliklerinizi lütfen bize bildiriniz.

Yazışma Adresi:

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
34459-İSTANBUL.
E mail: kkoroglu@marun.edu.tr
doganmel@istanbul.edu.tr
Tel-faks: (212) 5140397